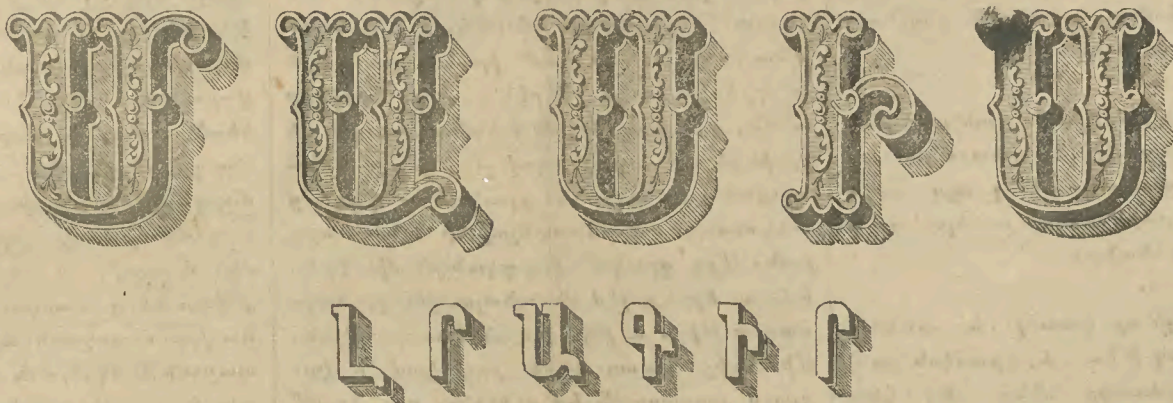

مسند (مسیس) غزتمی اداره خاندان
Համակ կամ որ եւ ինչ գրութիւն պէտք է ուղղել
Հո. Թմարցումիւն
DIRECTION DU JOURNAL "MASSIS"
Galata, CONSTANTINOPLE
Les annonces sont reçues
aux Bureaux du journal

ՔԱՆԱԿԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

• Պոլսոյ Երկրորդ Գործարարական Գիւղի	5
• Գործարարական Գիւղի	40
• Գործարարական Գիւղի	20
• Գործարարական Գիւղի	25
• Գործարարական Գիւղի	25
• Գործարարական Գիւղի	10
• Գործարարական Գիւղի	115
• Գործարարական Գիւղի	100

10 ՓԱՐԱ ԱՊՐԵԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՖ ՏԵՏԵԱՅԻՆ 10 ՓԱՐԱ

ՊՈԼԻՍՆ ՈՒ ԳԱՆԱԿԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երթողի Թեմային ՏԵՍԱԿԵՏՈՂ

Միջազգային ազդեցութիւնը այսպէս ընդունաւ, որ հասկացաւ թէ դատաւարին Պոլսոյ գաղութային կարգը մը արմատացած ունակութիւններէ, որ այլ ևս իրեն համար երկրորդ բնութիւն մ'են. որպէս զի դատաւարին կարենայ օգտուել Պոլսոյ միջազգային և անոր տուած կրթութիւններէն, նախ պէտք է սկսի կանոնաւոր ընթացք մը պատշաճեցնելու համար զինքը նորադաս պայմաններուն: Բնական ընտրականութիւնն է այս, զոր հիմնական գիտունները կընդունին իբրեւ հատուցի անհրաժեշտ կէտ մը: Ենթադրենք թէ 12—14 տարեկան դատաւարին հոս մեր միջազգային մէջ փոխադրուի կրթութիւն կամ ուսումնական համար: Մեր պայմաններով և առհասարակ ընդունուած դրութեան համեմատ մեր ընթերցողները պիտի կրնան երեւակայել այն ներքին պայքարները, որ իրարու ետեւէ պիտի մղուին այդ կապուող մտքին մէջ: Ինչպէս որ կապուող մտքին մէջ կը շարժուին իր միջազգային, դանազան ազդեցութիւնները կան, որ այդ տարիքին պիտի սահմանեն մէջ կրած է շրջակայ տարրերէն, իրերէն, մարդերէն, գիւղերէն գործ չէ անոնց ճանկէն պոծիլ: Կրնայ վախճուիլ որ բաժանուած վնասակար ըլլայ ֆիզիքական և բարոյական տեսակետով: Հիմա ինքզինքը կը գտնէ տարբեր միջավայրի և տարբեր պայմաններու մէջ, անոնց համակերպելու բռնի հարկը յաճախ կը նիհարցնէ ոչ միայն իր մարմինը այլ նաև միտքը: Դոյզահար կը նետուի նոր միջազգային մէջ, և եթէ բարդուոր է յաղթական կերէնէ այդ դուռէն, բայց որպիսի զոհողութիւններով, գիտէ՞ր, Յաւանական հրաժեշտ մը պիտի տայ հին կեանքին եղանակներուն, ընտանեկան ընկերական տարազներուն, նոր կորով մը պէտք է դիմելու նոր կեանքը արժանապէս ապրելու համար: Այն բնասողական և ինքնատիպ դրոշմը, զոր դատաւարին մէջ ցոյց կուտայ իր կեանքը, հիմա անբերելով եղած է: Դատաւարականութեան տեսակ մը, որուն պէտքը չունի իր միջազգային մէջ բռնի կը տպաւորուի անոր մտքին վրայ, և անշուշտ այդ դատաւարականութեան յետնադրոյն արդիւնները պիտի հակառակ ին կեանքի մը ամբողջական պայմաններուն, որոնք հեշտորէն կը բաւեն դատաւարին մէջ մնացող իրեններուն: Այսպէս տարրուի կրթութեան մը արդիւնքով չարաւան և կեղծամտներով այնչափ կուրծի մը պիտի մզէ իր տեղը վերադառնալէ վերջ իր հին կեանքին դէմ, ինչ կուրծի որ արդէն ստիպուած էր մղել հոս, երբ առաջին անգամ մեր մէջ ինկաւ: Հոս որակի խնդիր չկայ, շատ հաւանական է որ հոս արդուած կրթութիւնը իր զանազան առաւելութիւնները պիտի ունենայ, բայց մեզի համար դիմելու պարտաւոր սոս' է թէ այդ կրթութիւնը օգտուարի է դատաւարին համար, որուն դատաւարին է նա: Իր հին կեանքին մէջ փոխադրուելով, այդ շուտ դատաւարին օգտակարապէս պիտի դրժածէ՞ իր դրժու-

նակեան տարրերը՝ որոնք յաճախ կը թուանան, կը փոփոխուին մեզի կամ չուին աւելի բարեկամ միջավայրի մը մէջ: Վերջապէս կրնանք հարցնել թէ Պոլսի տուած ուսումը, կրթութիւնը կրնա՞ն նպատակի մը ծառայել դատաւարներուն մէջ, որոնք գոյութեան պայմաններն անգամ մեծապէս կը տարբերեն մերկաներէն: Գիտութեան մեղի հայրենիքի ծանօթութիւնները կեանքի նիւթական պայմաններուն վրայ արդէն կատարելապէս որ ինչ դարձաւ վերջին նորութիւններու ճաշակը ընծայող կրթութիւն մը անպիտան անկանոնութիւն մ'է այն դարձին և կոկիկ կեանքին զոր պէտք է ապրելու դատաւարները, տոհմային պահպանութեան արդ. սեփական և հարազատ դատակները: Ու է ընդունութիւն կըրնայ երկրորդական գոյութեան պայմանները աւելցնել բնականներուն վրայ, բայց օր կուգայ որ այդ արուեստական ու անբնական պայմանները տարբեր կը դադրեն, և վայ այն ատեն այդ ընկերութեան, եթէ իր նիւթական կամ ընտանեկան պայմանները թուցած, ակարացած են: Այս տեսութեամբ իրաւունք ունենք թէ այդ բանին պահպանութիւնը մեր խնամքին ամենակարգաւոր առարկան պէտք է ըլլայ, և հետեւաբար անպատեհ պատահումներով պէտք չէ խրախուսել բանաւոր դատաւարին կեանքներուն մէջ, փոխադրելով զանոնք այս կամ այն տարբեր միջավայրին մէջ, որ տարաբնակարար կրթութեան մը շարքին տակ մահադէմ գեղնութիւն մը կուտայ մեր ներքին կեանքին: Երկրորդը՝ դատաւարին իտեպէ՞ր կրթութեան կամ ուսմանը տեսակետով պէտք է ըլլայ այն յարաբեր. շանքը միայն, որ անհրաժեշտ է այդ կեանքին մէջ հետզհետէ զարգանալու համար: Տարբեր կրթութեան մը ճաշակով դաստիարակ համար իր տեղին դուրս ելնող դատաւարին կերպով մը կորուսած է մեր համար հանրային կեանքին ստիպել, որուն անհրաժեշտ մասը պէտք էր կազմէր: Նորութիւն ուսումնարար ընծայելով մը ըլլալու չլստաւոր փոխադրել կը խէշ շատ մը դատաւարային իրենց արդարանդը կեանքին, զոր անգամ մ'ալ տեսնուելով ընտանեկան և օտարութիւնը այսպէս իր բնականաբար պատանքներով և կախարդանքներով տեսակ մը անապատ կը դարձնէ դատաւարին քաղաքները և գիւղերը, բնութեան կեանքին այդ վերջին ապաստանները:

Տեղին վրայ խնամուող կրթութիւնը միջազգային պահանջներուն համեմատ արուելով անհամեմատ աւելի օգտակար է քան այն չինուող դատաւարականութիւնը, որ թէեւ փայլուն է և բանաստեղծական, բայց ՕԳՏԻՎԻՍԻ չէ մեր հասարակարգ կեանքին համար: Բոլորովին իբրեւ ամուլ չենք դատաւարարներ այն մասնական ու անհատական բացառութիւնները, որոնք իրենց միջազգային դուրս ելնելու անտեղիտարի կոչումն ունենալով՝ շատ ամուր կրթութիւն մը ստանալու համար տարաշխարհ կը դիմեն կամ Պոլսի կը փոխադրուին: Մենք աւելի կը պատկարարենք այն յոռի սովորութիւնը՝ որուն համեմատ մեր դատաւարները միջազգային կրթութիւն կամ դատաւարականութիւն երադրելով, շատ բան կը զսկեն և իրականում իր կեանքին հոգեբանութիւնը կը փոխա-

նակեն չոր արուեստականին հետ: Ամեն կրթութիւն իր միջավայրին համար օգտակար է միայն, մանկավարժական յարմարութիւնները տարբեր են ամեն դատաւարին համար: Այնպէս իրենց նոյն են, բայց զանազան արգասաւորելու օգնականները տարբեր են մեծապէս միջազգային նիւթական և բարոյական տարբերութիւններուն նկատմամբ: Իրենց դատաւարին մէջ միայն կրթութեան պատանդները մարմնով և մտքով առողջ կըլլան, և տեղային պայմանները արդէն ուսումնասիրած ըլլալով, շատ դիւրաւ կրնան օգտակար ըլլալ իրենց ներքին:

Հետեւաբար կրթութիւնը կամ ընդհանուր իմաստով դատաւարականութիւնը միջազգային պէտքերուն համեմատ արուելու է. ուսումը հոս ուրիշ ամեն տեղէն աւելի վնասակար է. ուսման իրենց բնական սահմաններն ունեն. չափազանց ձգտումը պատահում առաջ կը բերէ. արուեստակերպ դատաւարականութիւնը խորշիկ է. կրթութիւնը պէտք չէ իր սովորականութիւնը ունենայ. մենք ժողովրդին համար կը խորհինք. արդ, տեղական կրթութիւնը պահանջուած չափով՝ օգտակար կը նկատենք միայն:

ԱՄՈՒՍՆԱՅԷՔ

ՄՐՏԻՆ ՄԻՐԱՅԷ...

Ե՛ չիտակ որքան ճշգրտեալ կը գործողութիւն մեր հասարակութեան մէջ այս առաւած, որ ժողովրդէն ծնած, սակայն ամուլ մնալու դատաւարութեան է:

Ժողովրդը ինքն է որ կընէ շատ պարագաներու մէջ զարմանալու տեղիքին պատկածը. իրենց դուրս ելնելու օգնականները:

Սակայն անոնք բոլորովին վերացական են, այն սովորութիւնները, այն անորոշ մարտն ձեւակերպութիւնները՝ որոնք առանձնապէս ինքնուրու առիթով կը կատարուեն բոլորովին հակապատկեր կը կազմեն վերեւ յիշուած առանձններուն:

Նախ հոյսացք մը նկատել այն ձեւին վրայ որով կը կատարուեն մեր ամենաբնականութիւնները ընդհանրապէս:

Երկրորդը մը ամենաանաղ կորուց, ահա անբիւն մայրը, մօրաբոլոր և ազգականութիւնը անհնալ ալ ոտքի վրայ են, և առջին կը փնտռեն:

Անին կողմէ կիսազգային թէ ամենաանաղ կը երկրորդը մը կայ, ահա կիսին թափիլ միջոցը կընեն:

Անգործիկ աղջիկ, սոյնը պօսը, հացի 15 տարեկան, մազերը մինչեւ տեղը կըրկեն, խոսքի մէջ, ձեռք, չիտակենք:

Ու մայր մարկ կընէ, և վերջապէս կորուցելու աղջիկուտ երկու:

Հետեւինք իրենց:

Մանուկ մայրը, հորաբոլորը, մօրաբոլորը, ամենքը 10-12 կիներ որոնք սեւեռական կապած են, և սեւ շրջագծաները հազած, ծերացած, կորագոմակ եղածներու բազմութիւն մը, առջին յոխորտանքով կը քալէ միջոցը կընէ, որ մեծ բան մը ընողի մը ետք ուրիշ իր մէջ և ծանրաքայլ (ընդհանրապէս ալ կառքով) կըրթան աղջկան տուած. այդ օրը սակայն երկրորդը կը չէ:

Աղջկան տուած՝ որ մեծամեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են իրենց փառաւոր ընդունելութիւն մը ընելու համար, կազմ ու պատրաստ են և ահա դուռը կը

զարնուի և ներսէն Վրա, եկանի ձայները կը լսուին:

Լուրջ և խոժոռ պատահներու շարքը ծանրաբայ վեր կըլլէ սանդուխներէն, թէ մը կը նստին և ահա օրիորդը անուշի ախտէն կը բերէ ներս. ամենուն ալ անուշը կը տրուի, յետոյ առաջ, ընդհանրապէս խօսակցութիւնը կը կայանայ անոր անոր աղջիկը բարեկամութեան մէջ:

Յետոյ կը վերադառնան իրենց տունը, ճամբուն վրայ դիմողութիւնները կ'սկսին, կարծես անոնք ամեն բան հասկցան, մին կընէ:

— Բոլորե՛կ, ընտիկ է, ամա պօք կարճ է:

— Ձէ՛ն հանրմ գիտես քի աչիւ չիկ պէս էր:

— Գուռա՛ւ ալ էր:

— Ուրիշ մէջ կը քալէ կոր գիտես քի:

— Բէ՛ք աղօթիկ էր, ևս հաւնեցայ չիտակ:

— Ինչ մը մեծ էր ինձի կուգայ քի:

— Զանրմ, ես գիտեմ, անոր ծնիւղ, մեծ քոյրային աղջկանը մարը տահա չէր կարգուած:

— Գործիկ նորէն քանը մէկ տարեկան կայ:

— Ձէ՛ն, քորուկ, հազիւ տասնը ութը տարեկան կայ:

Երկրորդը մայրը միջոցը կ'ընէ դատաւար, կը խնդրէ որ, եթէ կարելի է, օր մը բարեկը տանին և աղջիկը բարեկընէ մէջ տեսնեն: Այս ալ երկրորդը արարուածն է, և օր մըն ալ տեղի կուենայ այս տեսարանը, ու անոր կը յաջորդէ երկրորդը օրը դրամօթիկ և բարեկ խնդրէ, այդ ալ կը կատարուի միջոցը կը երկրորդը միջոցը:

Ամեն ամենաբնականութիւնները կարելի չէ որ իրարու յարմար միացումներ յառաջ բերեն և պէտք է հիմնապէս փոխուի մեր ամենաբնականութիւններուն ձեւը:

Աղջիկուտի ուրիշ դրոշմին մ'ալ. այն է երկրորդի մէջ աղջիկուտը, որ շատ անպատեհ և անհաճ է, խօսքերինս բոլոր երկրորդներուն համար ալ է, սակայն մասնաւորաբար կը ծանրանալու: Դաւաթիւն և կեղծեցոյն վրայ, ուր ամեն հիւզարթի կրթիկուտի շատ մը արարողութիւններ տեղի կ'ունենան. արդեք քանին իրենց երկրորդութիւնը կամ դժբաղդութիւնը այդ երկրորդեցոյն պարտական են. հոն որ շատեր ուրիշ կերպան, շատեր ալ աղջիկուտի կերպան. հետեւինք իրենց թէ մը:

Կանայք մէջ զարուսակիկ և անգործանալի խօսքերը մը կայ ու կայ:

Անտարան կը կարգաւորէ:

— Անթառմ հանրմ, բարի լոյս:

— Անտարան բարի, Զատիկ տուտու, ինչ կընէք աղջիկ էք:

— Ծնորհակալ եմ:

— Ահա աղջիկը եկած է:

— Հա, հոսա է:

— Աղջիկը կըրկայ կոր. ան չէ ամա, 200 ոսկին պիտի տամ:

— Բոլորե՛կ, եթէ հաւնիք նէ յիտուն ոսկիով ընդհանրէ: Երեւին պէնքը քիսին 200 ոսկի կարծէ:

— Աղջիկ ամա, իմին 200 կընէ կերթայ, ոտքին ամանը շարժողը 200 կանէ կոր կընէ:

— Ինչ է նէ ծամին ետքը, քոյրերին կը կանչենք, աղջկան հետ կը խորթութիւնը տէ բարոյին խնդրէ ետքը:

Այս տեսարանները, այս խօսակցութիւնները ամեն կողմ կան ու կան, կարծես երկրորդի ծանրաբայութեան մը ըլլալով. ու յետոյ երբ ինչպէսզիտան ալ վերջանայ, ալ իրարու հետ տեսութիւններ, սիրային խօսակցութիւններ և այլն անգործանալի կերպով:

Թող վերան բոլորովին սա միջոցը կընենք, որոնք ոչ ըսածնին գիտեն և ոչ

ալ ըսածնին, անոնք շահու համար գործունէր կը շարունակեն, զէջ աղջիկ, տեղը գեղեցիկ ցուցուցելու կը ջանան անոնք կը վազեն հոն՝ ուր դրամ կայ, նմարին ծանր կողմին կը հետեւեն, անոնք շահութեան վաճառականներու կը նմանին, որոնք ամեն տեսակ գովաւորներ կը շարունակեն իրենց գործունէական ասպարէսներուն:

Ու այդ միջոցներուն տեղը թող երկրորդները իրենք անցնին, չենք ըսեր թէ մայրերը ծայր շահունան, երկրորդները ինք թող համակրի ու սիրէ, այլ իր մօրն և հօրն խորհրդին ալ հետեւին:

— Յարգելի պարաններ և օրիորդներ, դուք որքան ալ շատ բան գիտես, ձեր ծնողաց չափ ալ փորձառու չէք կրնար ըլլալ: Պահանջող մը ըլլալը, շատ մանրամասնութիւնով մը դրաւիք:

Իսկ աղջիկներու ծնողը բացարձակապէս իրաւունք ունի իրենց փեսայուն առողջական վիճակով հետաքրքրուել, անոնք փոխանակ կարգ մը անհաճ ոչնչութիւններով դրաւիք, իրենց ապագայ անբնական համար ինչու արարողութիւնները իրենց անցող հարցով թող դրաւին, անոնք թող խախտ զնուցեն մը անցնել տան իրենց փեսայուն, բիւզիկ թող խախտ մօրէն ըսէ ինչ որ տեսնէ, ինչ որ կըրկենք, ըստաներու օրիորդները դժբաղդաբար շատ ու շատ կը տեսնենք. հարկաւ ամենաանգործանալի քանի մը օրեր կ'աղջիկը ու ահա խեղճ աղջիկը որ վատ պարտն ունենք, և փայլուն աղջիկներ, կը խնդրէ, կը գեղեցիկ պէտք խորը կըրկեն, տկարութիւնը շարունակական է, ու այն ատու որ սոսկալի է այդ և կ'ընէ վրայ միանգամ կ'երկուի, ապագային ծնիւղը դատակներուն ալ իրր ծառանգութիւն թողնու պայմանաւ:

Ահա այն ցաւալի դրութիւնը, որուն հետեւութիւնը թէ անոնք խախտուող ամենաբնականութիւններ յառաջ կը բերեն, իսկ ինչու շատ անգամ դժբաղդ:

— Հիմա կը տեսնէք, աղջիկուտի տա՛փակ դրութիւնը: Ե՛ Տիկին աղջիկը տեսաք, անուշ ալ կըրկէ, բարեկընէ մէջ ալ տեսաք, սակայն չկարգ իրենց թէ հարկաւ զատու է, ան ալ էր, դուք անոնք միայն իր գէղը ու ամբողջը, շատերը ներքին կընէ, հարկաւք անանկներու որոնք աղջկան և իր ծնողաց բարեկամ էին, իսկ անոնք որ գէշ ըլին:

— Տիկինն էն անոնք, լիք, և չհատաւորէ:

— Միտայ, էրմայ օրս աղջիկ է, ճաւ կատին պէնքը միշտ 200 ոսկի կարծէ:

Մէր... Գէտը է որ յաղթանակ տան բանի, ինք պէտք է ըլլալ միջոցը, ինք պէտք է առաջնորդէ երկրորդները և օրիորդները:

Բնենք թէ ինչ է սէրը:

Մէր, այն իտական մարդը սէրը ուրու մասին է որ ակնարկեցնէ. բոլորովին բնական է, և քանի որ բնականը կայ ինչու արուստականին դիմանք:

Երբ է որ մեր դատաւարիկ երկրորդները կընեն թէ ինչ է սէրը. անոնք բան չկայ, բոլորովին սխալ իրենց ենթադրութիւնը:

Անոնք կընեն թէ անկարելի է որ տանք կըրկէ, գաղափարային կերպով սէրը դրոշմին ունենայ:

Միայն այնպէս չէ:

Ճատաւորներ շատ կան, շատեր կը կային ու կը մոռնէին զոհուելով ընկերական յոռի կապակցութիւններ, զոհուելով աղջիկներու, զոհուելով անոր անոր բան բնականին: Ես անոնցմէ չեմ որոնք կընեն թէ սէրը կըրկէ մը յաղթանակ է. սէրը կընէ դանդաղ մաղկականութիւն է, երկ տրականութիւն է, որ երկու տարբեր սեռէ կաներ իրար կը մօտեցնէ, իրարու

Ի երկայ քրիստոնեաներս անդամ

Մի փոքր ժամանակ յետոյ է, որ մեր լողիկն իրագուհեաւ ունեցած ծանօթութիւն Պարզ Մեղրաբանն իմադրեալն ուսանող Միջլայէն իտալիցի հետ, դառնում է բարեկամութեան և մեր բարեկամութիւնն տարուէ տարի անտէրը, զընտում և է լինում անկեղծ և մտերիմ բարեկամութիւն: Սակայն Միջլայէն իտալացի

էտր ինդորն առթիւ շինական պատա-
կան լուրերը հետեւեալն է, որ հաջոր-
բաւ ը վարկիթրն շինական դիւպա-
տանն, զոր Շանթունի կառավարիչը
նպատ թէ Քոչէկ գաւառակն տաքու-
իքը Նէկէ: Չէտի մէջ երկու գերման քա-
ղիքներ սպանած են, հրամայեց որպէս
ուստի բարձրագոյն պատմեմէջ որպէս
կաշարական կառավարութեան հրամ-
ան յոնիւտուրները ձերակալելով պատ-
նու մեմուն 15ին կառավարիչը կը ծա-
նցաներ թէ ձերակալութիւններ երաժ-
նէ, և այս լուրը իսկոյն հարորդեցաւ

Այս գլխի ժամը Զին (Ը. Ե.) պիտի
գնն Օր. Օրվա Ռափ և Օր Էմմա
պիտի իտալացի երգչուհիները:

Յի 10 թըըըընի սանի 313 (10րդ հատ)

